



# ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՆԻՒՄ

## ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԻՆՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՆԻՒՄ ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1859

ԹԻՒ 589

ԶՄԻՒՆԻՒՄ, 23 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի լրագրութեանց էջերը լեցուն են մանրամասն տրամաբանութիւններով և մեկնութիւններով ի վերայ հաւանականութեան և մտաւորութեան պատերազմի մը, որուն տեսարանը պիտի ըլլայ բարձր իտալեան :

Այս երկրին վիճակը, ստուգիւ, հանդարտ չէ և գրգռութիւնը կը շարունակուի Ժողովրդեան մեծագոյն մասին մէջ : Յայտնի է որ իտալացիք այսինքն Վոլպարտեան Վենետիկի թագաւորութեան ժողովուրդը, որ շատ տարիներէ հետեւ Աւստրիոյ իշխանութեանը ներքև կը գտնուի, գոհ չէ այս իշխանութենէն, և կը փոփոխուի իւր անկախութիւնը և իւր ազատութիւնը ձեռք բերել, ինչպէս 1848ին փորձ մը փորձեցին և չյաջողեցան : Իտալացւոց հայրենասիրութեան հուրը ինչպէս կը տեսնուի, տակաւին մարտն չեմանաւանդ որ Աւստրիոյ լրագրութիւնները անդադար կաշխատին այս հուրը անչէջ պահելու և կարելի եղածին չափ բորբոքելու : Աւստրի եթէ ապստամբութիւն մը ծագելու ըլլայ բարձր իտալիոյ մէջ, թէպէտև խիստ գծուար է, ըստ որում Աւստրիոյ կառավարութիւնը ամեն կերպ զգուշութիւնները ի գործ դրած է և կը սուսի թէ իտալիոյ մէջ եղած Աւստրիոյ զօրաց բանակը 140 հազար հոգի կը հասնի այժմ, ի վերայ այս ամենայնի եթէ ապստամբութիւն մը ծագելու ըլլայ, կըսեմք, տարակոյս չկայ թէ Սարտենիոյ տէրութիւնը պիտի փուլթայ օգնութեան իտալացւոց, որ իւր հայրենակիցներն են : Արեւմտ անվճար պատերազմ պիտի հրատարակուի Աւստրիոյ և Սարտենիոյ տէրութեանց մէջ : Աւստրիական լրագրաց զրուցածին նայելով, այսպիսի դիպուածական պարագայի մը մէջ, Իրուսիան և բոլոր Իերմանիան պիտի միաւորուի Աւստրիոյ հետ ի պաշտպանութիւն անոր իրաւանցը :

Սիւս կողմանէ կրտսնեմք թէ Գաղղիան մեծ համակրութիւն կը ցուցնէ Սարտենիոյ տէրութեանը : Կամանակէս Ռուսիոյ և Սարտենիոյ կառավարութեանց մէջ եղած մտերիմ բարեկամութիւնը յայտնի է ամենուրեք : Թէպէտև Գաղղիան և Ռուսիան յայտնի կերպիւ չեն զրուցեր այժմ թէ Սարտենիոյ օգնութեան պիտի երթան, սակայն եթէ Իերմանիան Աւստրիոյ կառավարութեանը հետ միաւորուելու ըլլայ, անտարակոյս Սարտենիան մինակ պիտի չմնայ : Այս պարագայից մէջ Միզիլիան և սնչուշտ անտարբեր հանգիստեալ չկրնար մնալ, թէպէտև այժմ իւր քաղաքականութիւնը համաձայն է Աւստրիոյ կառավարութեան քաղաքականութեանը հետ, այսու ամենայնիւ եթէ 1848ին անցքերը յիշելու ըլլամք, կրտսնեմք թէ Աւստրիան մեծ փոստահութիւն չկրնար ունենալ Ազգիոյ կառավարութեան այժմեան բարեկամութեանը վրայ : Այս այս օրինակ է Եւրոպայի դանազան տէրութեանց քաղաքական հակամտութեանց վիճակը ի մասին դիպուածական ապստամբութեանը իտալիոյ մէջ : և այս վիճակը ուղեցինք համառօտիւ գծագրել այս տեղ ի տեղեկութիւն մեր յարգոյ ընթացողոց, որպէսզի կարող ըլլան աղէկ իմանալու զմեծ երկիրը՝ զոր պատերազմի ձայնը պատճառեց Եւրոպայի հասարակութեան վրայ ի այց այս ձայնը հիմնաւոր է թէ անհիմն չեմք տարակուսիր առ այժմ բարձրագոյն կերպիւ պատասխանելու այս հարցմանը, միաբանութեամբ Եւրոպայի զխաւոր լրագրութեանց Սակայն ապագայն Ստուծոյ է միայն դիտելի : Զիտակուհի մտողը այն է որ ինչպէս առաջին մէջ միտքերը հանդարտ չեն և գրգռութիւնը կը շարունակուի : Աւստրիան անդադար զօրք կը յուղարկէ իտալիոյ մէջ ունեցած իւր երկիրները և մանաւանդ Սարտենիոյ սահմանագրութիւնները : Այս վերջի տէրութիւնն ևս իւր կողմանէ զինուորութիւն ընել երիտասարդին, ինչու որ իւր քանի մը ընկերներուն պիտոյքը հոգալու ստիպուած ըլլալով՝ չէր բաւեր աղտոտել զանիկայ այն թշուառութեան խորխորատէն, որուն մէջ գաւհալիճեր էր, ուստի պէտք էր աւելի առատաձեռն հարուստի մը դիմել : Տրոքեկները շուտով մը միտքը գրածը ի գործ դնելու լիճուց : Իրեն համար մէկէ մը օգնութիւն ուղած չըլլալուն պատճառաւ, ուրիշ համար համարձակութեամբ կը ինքզինքը և եթէ խնդիրը մերժուելու ալ ըլլար, միայն սիրտը կընկոյտար առանց անպատուութիւն մը գալու իրեն : Արեւմտայն տարաբաղդիկ երիտասարդին քանի մը քաջաբանական խօսքեր ըսելէն ու անոր վիճակին բարելաւութեանը հոգ տանելու խտտմունք ընելէն ետեւ ձամբայ ելու իտալացի բերակոմսին պանդուր երթալու :

ուրական պատրաստութիւններ կրտսնեմք և աւստրիական իտալիոյ սահմանագրութիւնները ունեցած իւր ամբողջները կը զօրացնէ և անոնց մէջ գտնուող զօրաց թիւը կուէլընէ և այլն : Այս ամեն շարժումները անշուշտ խաղաղութեան նշաններ չեն : Բայց և ոչ պատերազմ կը գուշակեն : այլ փոփոխակի զրուցութեան և պատահական խառնութեանց առաջը առնելու պարզ միջոցներ կրնան ըլլալ :

Գաղղիացւոց կայսեր հօրեղոր որդին բարձրագոյն Եւրոպայի իշխանը, ըստ հեռագրական լրաց, արդէն Գուրինո հասեր ու մեծ պատուով ընդունուել է Սարտենիոյ արքունիքէն : Եւրինո Բարձրութեան Սարտենիոյ թագաւորին դստեր Բրիտիլա իշխանուհոյն հետ նշանուելուն լուրը պաշտօնական կերպիւ կը հաստատուի : Կերպից պարագայից մէջ, այս խնամութիւնը ի մէջ յիշեալ երկու տէրութեանց՝ աննշան բան մը չէ և անոր քաղաքական աղբեցութիւնը անօգուտ չկրնար ըլլալ Սարտենիոյ կառավարութեանը :

Այս տէրութեան բարելանելին բացուելու բարեպատեհ առթիւ, վեհախառ Վիքթոր Լյու մանուէլ թագաւորին ըրած գահախօսութիւնը ևս քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի և կերպիւ մը կարգարացնէ զկասկածը զոր ունին շատերը ի մասին դիպուածական կուտոյ մը :

Ահաւասիկ յիշեալ գահախօսութեան վերջին մասը, որ ծանր ու շարժութեան արժանի է :

« Զորիզոնը, որուն մէջ նոր տարին կը սկսի, կատարելապէս յստակ չէ : . . . Սակայն անցելոյն փորձառութեամբ արիւսցեալ, բարեկերպ անվճար ընդ առաջ դիպուածոց ապագային, Այս ապագայն բարեյաջող պիտի ըլլայ, վասնզի մեր քաղաքականութիւնը հիմնաւոր է ի վերոյ արդարութեան, ի վերայ ազատասիրութեան և հայրենասիրութեան :

« Սեր հայրենիքը թէպէտև տարածութեամբ փոքրիկ է, սակայն շատ մեծցուալ իւր պատուոյն նիչ ու խաղաղ ըլլալուն շատ անգամ կը պատահէ որ թալէր մըն ալ չէր ունենար, փաստորոյ յարմար ժամանակ մը ընտրելու ու մանաւանդ շուտ ընտրութեամբը թաշուներու երամի պէս Գաղղիայէն ամեն ամիս եկող ոսկէղէն հուսնքին վրայ յարձակելէն յառաջ՝ պէտք էր դանազանական և հարկաւոր խնդիրքը ընել անոր :

Տրոքեկները դիտել այս բանը և իրեն պէս՝ դերակոմսէն օգնութիւն խնդրելու համար գուցէ ուրիշին ալ իրմէ յառաջ ձամբայ ելած ըլլալու են թագաւորով՝ կը ցածին չափ շուտով կը քալէր, բայց երբոր հասաւ պանդուր, պատասխան տուին իրեն թէ իտալացի սեպուհը առաւօտէ ի վեր դեռ եկած չէ, և թէ հաւանական է որ խաղաղութեանց ըլլայ ըսին : Ապետը թէպէտև խաղաղ տներէն կը փոխանար ու ամենին այնպիսի տներու սեմը անգամ տք կոխած չէր, ի վերայ այս ամենայնի պարագայներէն ստիպեալ գնաց դերակոմսին խաղաղութեան տեղը, և քաջայայտ էր որ եթէ զանիկայ բարեբաղդ տեղի մէջ գտնուող բոլոր իւր խնդիրքը նպատակաւ կը բարդու պիտի ընդունուէր, ուստի մտաւորահին մէջ, ուր ինք մը աղուականներ կանաչ օթոցին բարոյսը անհամբերութեամբ ժողովուած կը փոխային, տեսաւ որ իտալացի մեծ սակարկութիւն մը ըրած կը խաղաղ, սակայն ըրած փոքրիկ բոլորներ ձեւացած երբեմն կը շատանային երբեմն կը նուազէին :

Իտալացի սեպուհը ստիպեալ հան գալու աննե :

### Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Թշուառութեան մէջ պէտք է յաւանակալի : (Շարունակութիւն : 1)

Գաղղիացին քանի մը միտքարական խօսքեր ըսելով՝ երիտասարդը հետը սենեակը տարաւ որ մանրամասնաբար հարցնէ անոր թշուառ վիճակին պատճառը խնդր ստուտիկ բորբոքման մէջ ըլլալով բոլոր կրած վիշտերը ու նեղութիւնները մի առ մի կը պատմէր, նմանապէս վաճառատան մը մէջ ունեցած իւր 1200 թալէր գրաւագրութեան, որով հազու թէ իւր ապրուստը կը հոգար, հոյ ձարակ ըլլալու և ալ ստակ մը չունենալու կիսազրկէր : Վարքեր քանի որ մանրամասն անդեկութիւններ կուտար աւելի ևս կը յուսահատէր, մօրը ու բորը վիճակին հրջափ ցաւալի ըլլալը նկարագրելով ինքն ալ յայտնապէս կը մանար, ու անոնց նպատակաւոր ըլլալու անկարող ըլլալուն համար Վախախնամութե դէմ կը քանդակէր : ու երթալով այն աստիճան տրտմութե ու բանգառուշանաց մէջ կիսար որ ստուտակից վերջին թշուառութիւնը կը համարուի :

Տրոքեկները հասկցաւ որ այս պարագային մէջ միտքարական խօսքերը անօգուտ են, որով հետեւ Վոլպիլոսի վիշտեալ ու նուազեալ ուղին կենդանացնելու համար գործարարութիւն պէտք էր և ոչ թէ միտքարութիւն : Ապետը չբաւոր ըլլալուն համար չէր կրնար աղբու կերպով օգնել :

նուրիւն ընել երիտասարդին, ինչու որ իւր քանի մը ընկերներուն պիտոյքը հոգալու ստիպուած ըլլալով՝ չէր բաւեր աղտոտել զանիկայ այն թշուառութեան խորխորատէն, որուն մէջ գաւհալիճեր էր, ուստի պէտք էր աւելի առատաձեռն հարուստի մը դիմել : Տրոքեկները շուտով մը միտքը գրածը ի գործ դնելու լիճուց : Իրեն համար մէկէ մը օգնութիւն ուղած չըլլալուն պատճառաւ, ուրիշ համար համարձակութեամբ կը ինքզինքը և եթէ խնդիրը մերժուելու ալ ըլլար, միայն սիրտը կընկոյտար առանց անպատուութիւն մը գալու իրեն : Արեւմտայն տարաբաղդիկ երիտասարդին քանի մը քաջաբանական խօսքեր ըսելէն ու անոր վիճակին բարելաւութեանը հոգ տանելու խտտմունք ընելէն ետեւ ձամբայ ելու իտալացի բերակոմսին պանդուր երթալու :

Իերակոմսը սրտման մէջ հորմէն մնացած ժառանգութիւնը գեղութեամբ կը վայելէր, որովհետև իւր հայրը ուրիշիմը միաբանութե ու հնարքով իւր բոլոր ստացուածքը ծախուած ձեւացնելով, կառավարութիւնը չէր կըցեր գրաւեր անոր հարստութիւնը : Իտալացի շարունակ չափազանց ծախքեր ընելուն ու մէկու մը խնդիրքը չմերժելուն համար՝ կը նմանէր այնպիսի աղբուրներու, որոնց շուրթերը անընդհատ կը հոսին ամեն ձանադարհարդներու համար : Բայց սակայն քանի մը այլանդակ բնութեանց աք ըլլալուն, շատ անգամ իւր բարի դիտաւորութիւնները չէր կրնար կատարել, որովհետև վատ

նիչ ու խաղաղ ըլլալուն շատ անգամ կը պատահէ որ թալէր մըն ալ չէր ունենար, փաստորոյ յարմար ժամանակ մը ընտրելու ու մանաւանդ շուտ ընտրութեամբը թաշուներու երամի պէս Գաղղիայէն ամեն ամիս եկող ոսկէղէն հուսնքին վրայ յարձակելէն յառաջ՝ պէտք էր դանազանական և հարկաւոր խնդիրքը ընել անոր :

Տրոքեկները դիտել այս բանը և իրեն պէս՝ դերակոմսէն օգնութիւն խնդրելու համար գուցէ ուրիշին ալ իրմէ յառաջ ձամբայ ելած ըլլալու են թագաւորով՝ կը ցածին չափ շուտով կը քալէր, բայց երբոր հասաւ պանդուր, պատասխան տուին իրեն թէ իտալացի սեպուհը առաւօտէ ի վեր դեռ եկած չէ, և թէ հաւանական է որ խաղաղութեանց ըլլայ ըսին : Ապետը թէպէտև խաղաղ տներէն կը փոխանար ու ամենին այնպիսի տներու սեմը անգամ տք կոխած չէր, ի վերայ այս ամենայնի պարագայներէն ստիպեալ գնաց դերակոմսին խաղաղութեան տեղը, և քաջայայտ էր որ եթէ զանիկայ բարեբաղդ տեղի մէջ գտնուող բոլոր իւր խնդիրքը նպատակաւ կը բարդու պիտի ընդունուէր, ուստի մտաւորահին մէջ, ուր ինք մը աղուականներ կանաչ օթոցին բարոյսը անհամբերութեամբ ժողովուած կը փոխային, տեսաւ որ իտալացի մեծ սակարկութիւն մը ըրած կը խաղաղ, սակայն ըրած փոքրիկ բոլորներ ձեւացած երբեմն կը շատանային երբեմն կը նուազէին :

Իտալացի սեպուհը ստիպեալ հան գալու աննե :

(1) Տես լրագրոյ նոտիքներէն թիւը :

և իւր համարմանը կողմանէ զոր ունի Վերոպիոյ տէրութեանց խորհրդոց մէջ . քանզի մեծ է իւր ներկայացուցած դադարախնդրութիւնը և իւր ազդած համակրութիւններովը :

«Այս հանգամանքը անշուշտ իւր վտանգները ունի . վասնզի թէպէտև մեծ յարգութիւն կը մատուցանեմք հաստատեալ դաշնագրութեանց, բայց և այնպէս չեմք կրնար անգգայ մնալ վըշտալի ձայնից , որ Վտալիոյ շատ կողմերէն դէպի մեզ կը հասնին :

«Վիտալիոյ թեմաքմբ զորացեալ և վտանգ ըլլալով մեր հաստատուն իրաւանցը վրայ , խոհեմութեամբ և անվեհեր սրտիւ սպասենք Վերին Վախախնամութեան տնօրէնութեանցը» :

Ինչպէս կը տեսնուի , այս խօսքերը խաղաղաօրինակ չեն և ոչ խաղաղութիւն կը պաշտպանեն . այսու ամենայնիւ , մօտ ժամանակներս պատերազմի մը հրատարակութիւնը խիստ դժուար է և անոր հետևութիւնները շատ վտանգաւոր են գրեթէ Վերոպիոյ բոլոր տէրութեանց համար առհասարակ : Այս պատճառաւ , անոնցմէ և ոչ մէկը չունէր սկիզբ ընել պատերազմի մը հրատարակութեան , և հետևաբար կրնանք վտանգ ըլլալ ՚ի վերայ տեղորոշեան Վերոպիոյ խաղաղութեան :

Այս օրինակ է գլխաւոր լրագրութեանց կարծիքը և համադրումը . զոր երկարօրէն կը բացատրեն , հիմնաւոր պատճառներ և վաւերական վիպութիւններ յառաջ բերելով ՚ի հաստատութիւն իրենց կարծեացը :

Ինչքորոպէս ընէ Վիտալիոյ «Վեր անուն լրագիրը հետևեալ յօդուածը կը հրատարակէ Վերոպիոյ այժմեան քաղաքական կացութեանը վրայ .

«Իտալիոյ խռովութիւնը , նմանապէս գաղղկական լրագրաց բանակաւորութիւնը ընդդէմ Վաստրիոյ պատճառ տունին յառաջ բերելու և քննելու . զհնարաւորութիւնը պատերազմի մը Վերոպիոյ մէջ : Այս ձայները տարածուեցան ըստ մեծի մասին այնպիսի անձինքներէ և սեղանաւորներէ , որոնք մեծ օգուտ կը քաղեն միշտ իրենց դրամական գործառնութիւններէն այս պիտի պատերազմական ձայներու միջոցաւ :

«Սակայն մեր կարծեմք թէ այժմեան պարագայից մէջ , պատերազմի հիմնաւոր պատճառ մը չկայ ՚ի մէջ գլխաւոր տէրութեանց Վերոպիոյ : Իտալական խնդիրը տակաւին այն աստիճան հասունացեալ չէ , որ անհրաժեշտ հարկ ըլլայ Վաստրիոյ կամ Վարտենիոյ քաղաքականութեան նկատմամբ , պատերազմի ձեռք դարնել : Իսկուբեան իշխանութեանց ներքին կարգադրութեան խնդիրը որոշուեցաւ պայմանագրութեամբ :

Ընդ զարմանք եկաւ իրեն . ահաւասիկ Տրոքսէն . քուր , ըսաւ , ինչ զարմանք է որ մեր կատունը այսպիսի անսովոր այրի մը մէջ եկած ըլլայ : Օրքեղ կը քննադատէր պատասխանեց Գաղղկացիին : «Պարտաւոր եմ ծառայելու քեզ , մինակ 2-3 հազար սովիս մնաց կորսնցնելու , ըսաւ դերակոսը : Մէկ քանի հատ պահեցեք կրկնեց աս պետք ցած ձայնով :

Չարկաւորութիւն մը ունիք , պարոն , կազա չեմ առեք որչափ որ կը հաճիք :

Կամաց , ըսաւ միւս կողմէն Գերմանացի պարոն մը , որ պարոն Բուլքիս էտեը նստած էր , նախ պէտք է ինձի հարցընել : Ստուգիւ Մրէմ պէրիկ պարոնին հետ ընկերացած ըլլալս մտացած էի , բայց , պարոն , տալու ստակս իմ հաշուին համար է , ըսաւ Գաղղկացին :

Ոչ , ոչ , պոռաց Գերմանացին , ամենեւին պէտք չէ խաղու դրուած ստակէն առնուիլ , վասնզի ձախորդ կերթայ , թող պարոն ասպետը քիչ մը սպասէ :

Տրոքսէնը որ այս առաջագրութեան բան մը չկրցաւ ըսել , ու վերստին շարունակեցին խաղը . բայց ինչպէս որ ներկայ եղողներն ալ կըսէին , կարծես թէ ասպետին հոն դարձ ձախորդութեան պատճառ եղաւ , որովհետև պարոն Բուլքը , որ յառաջ միշտ կը շահէր , սկսաւ հետգհետէ կորսնցընել , անտակ որ մէկ քառօրիկ մէջ առջևի ունեցած բոլոր սովինները աներկայթ եղան . դերակոսը բոլորովին կորստուելով անտարբէրութեամբ ետ քաշուեցաւ խաղէն . ներքէ , պարոն , ըսաւ , ասպետին ու կառքը բերել տալով մեկնեցաւ անկէջ : Տրոքսէնը որ տրտում գէմքով հոն մնաց ու աչքերը ազդուաւոր օթոցին վրայ հաստատած կընայէր , որ Վերոպիոյ միտի թարութիւնը ու երջանկութիւնը կը ըլլած էր . բայց Վրէմպէրի պարոնը փոխանակ կերակրումսին խոհեմ օրինակին հետևելու , աւելի ևս խաղու տուաւ ինքընկերը անանկ մէկ յամանութեամբ մը . որնոր հիւսիսային ազգաց սեփական բնաւորութիւն մըն է : Կերեայ թէ բաղդը ուղեց վերստին վարձատրել զՎերմանացին , ու ըսեն առջև դարձեալ սովինները «գալ» սկսան : Առակաց պարոնը որչափ որ կը շահէր , այնչափ ևս յանդգնաբար կը խօսէր ու կը շաղակրատէր :

Բայց երբ քեզի թէ խաղու դրուած արծաթէն առնելը ձախորդութեան պատճառ կը ըլլայ ըսաւ Գերմանացին դէպ ՚ի Տրոքսէնը որ դառնալով . պարոն Բուլքը քիչ մը բան վերցընելու դիտաւորութիւն ունեցաւ ու բաղդը անոր հակառակեցաւ :

Պարոն , իմ դիտաւորութիւնս քեզմէ խնդրել էր այս ստակը , որ շնորհ ընես . բայց ըսածիդ նայելով՝ դուր տեղը պիտի աղաչեմ , հարցուց ասպետը :

Ինչո՞ւ ստակ տարու է . ես մի . պոռաց պարոնը : Բայց բարի գործքի մը համար է , կամ աւելի յայտնապէս խօսիմք . քու հայրենակցացդ մէկուն աղատութեանը կաշխատիմ :

Պարոն ասպետ , հայրս ըլլայ թէ եղբայրս , անհար է . որ անկէ սակ մը վերցընեմ , խաղու

թեամբ մը , որ այժմ մասն կը համարուի Փարիզի դաշնագրութեանը որ 1856ին հաստատուեցաւ . ուստի յիշեալ պայմանագրութեան դրժագրութիւնը թէ ՚ի կողմանէ թուրքաստանի և թէ ՚ի կողմանէ Վաստրիոյ , աղետալի հետևութիւններ պիտի ունենայ այս երկու տէրութեաց հաւասարապէս :

«Իսկ ՚ի մասին Վեճին Բրիտանիոյ , գործքերը այժմեան պաշտօնէից ժողովոյն ձեռքը անցնելէ ՚ի վեր , այն աստիճան անհասարակութիւն և անկողմնապահութիւն ցուցուց արտաքին քաղաքականութեան ամեն խնդրոց մէջ , զոր երկար ժամանակէ հետէ ՚ի գործ դրած չէր : Ինչը ընդ այժմեան դահլիճը մինչև ցայսօր երեւելի հանդիսացաւ կատարելապէս հեռու մնալով և չունելով խառնուիլ օտար տէրութեանց գործոց մէջ : Անոր այսպիսի ընթացքը չունացաւ իւր վրայ բերելու զուշագրութիւնը և զերախտագիտութիւնը բոլոր աշխարհի : Ստորագրեալ թէ այս դահլիճը բաղձաթիւ կարևոր գործքեր ունի իւր վրայ , որոց լուծումը խոհական քըննութիւն կը պահանջէ :

«Վրէմպէրի կառավարութեան այս օրինակ տրամադրութիւնը ՚ի մասին արտաքին քաղաքական գործոց կրնայ , կերևի մեզ , երաշխաւորութիւն մը համարուիլ թէ Վրէմպէրի թեմաքմբ պատերազմի մը սկիզբ չտար , և այսպիսի պարագայի մը մէջ , կրկարծուի թէ առաւելապէս հակում մը պիտի ունենայ տեղի տալու , որպէսզի չստիպուի նորէն քանի մը 10 միլիոն ծախք ընելու : Եթէ անցընիք այժմ Բրուսիոյ վրայ խօսելու , կրտեսնեմք որ 1853-1856 աւագ պատերազմին ժամանակը , բաւականապէս յայտնեց իւր ներհակութիւնը և իւր դժգոհութիւնը ՚ի մասին պատերազմաց առանց նպատակի , կամ որոց նպատակը ուրիշ բան չէ , բայց միայն այս ինչ կամ այն ինչ տէրութեան փառասիրութեան փափագը :

«Պարոն այժմ Վաստրիոյ կացութիւնը դիտելու : Այս տէրութիւնը 1853ին պատերազմ չհրատարակեց երբոր իրեն կուսակից ունէր չորս դաշնակիցները : Սակայն այժմ որ իւր առջև բարեկամներէն մէկ քանին կրնան դիւրութեամբ թշնամութեան ընթացք մը ունենալ , Վաստրիոյ քաղաքականութիւնը հարկաւորապէս պարտաւորեալ է ուրիշ ձամբայ մը և ուրիշ եւք մը փնտաւելու :

«Գաղղկան տակաւին ժամանակ չունեցաւ շունչ առնելու , զինի 1854-1856 աւագ պատերազմին : Ռուսիան ևս իւր կողմանէ , զքաղեալ ըլլալով ներքին բարեկարգութեանց հոգով ,

ըստ ասպետին ու կառքը բերել տալով մեկնեցաւ անկէջ : Տրոքսէնը որ տրտում գէմքով հոն մնաց ու աչքերը ազդուաւոր օթոցին վրայ հաստատած կընայէր , որ Վերոպիոյ միտի թարութիւնը ու երջանկութիւնը կը ըլլած էր . բայց Վրէմպէրի պարոնը փոխանակ կերակրումսին խոհեմ օրինակին հետևելու , աւելի ևս խաղու տուաւ ինքընկերը անանկ մէկ յամանութեամբ մը . որնոր հիւսիսային ազգաց սեփական բնաւորութիւն մըն է : Կերեայ թէ բաղդը ուղեց վերստին վարձատրել զՎերմանացին , ու ըսեն առջև դարձեալ սովինները «գալ» սկսան : Առակաց պարոնը որչափ որ կը շահէր , այնչափ ևս յանդգնաբար կը խօսէր ու կը շաղակրատէր :

Բայց երբ քեզի թէ խաղու դրուած արծաթէն առնելը ձախորդութեան պատճառ կը ըլլայ ըսաւ Գերմանացին դէպ ՚ի Տրոքսէնը որ դառնալով . պարոն Բուլքը քիչ մը բան վերցընելու դիտաւորութիւն ունեցաւ ու բաղդը անոր հակառակեցաւ :

Պարոն , իմ դիտաւորութիւնս քեզմէ խնդրել էր այս ստակը , որ շնորհ ընես . բայց ըսածիդ նայելով՝ դուր տեղը պիտի աղաչեմ , հարցուց ասպետը :

Ինչո՞ւ ստակ տարու է . ես մի . պոռաց պարոնը : Բայց բարի գործքի մը համար է , կամ աւելի յայտնապէս խօսիմք . քու հայրենակցացդ մէկուն աղատութեանը կաշխատիմ :

Պարոն ասպետ , հայրս ըլլայ թէ եղբայրս , անհար է . որ անկէ սակ մը վերցընեմ , խաղու

մէկի թողուց զէնքով միջամտութիւնը արտաքին քաղաքականութեան ՚ի կախ մնացած խնդրոց մէջ : Վեր այս ամեն զուշագրութեան կրտեսնուի թէ ամենեւին հաւանականութիւն մը չկայ որ եւրոպական տէրութեանց մէջ այժմեան եղած յարաբերութիւնները շիթութիւն , բայց միայն եթէ բոլորովին անակնկալ դէպքեր պատահելու ըլլան , որպիսի են քաղաքական յեղափոխութիւնները ընկերակցեալ մեծամեծ խռովութիւններով :

«Վրէմպէրի կառավարութիւնները զանազան խորհրդածութիւններ կրնեն Վարտենիոյ թագաւորին գահախօսութեանը վրայօր , զոր ըստ օրէնսդիր ժողովոյն բացուելուն առթիւ : Տեղի Վեր լրագիրը իւր կատարեալ հաւանութիւնը կուտայ յիշեալ գահախօսութեանը . իսկ Վրէմպէրի լրագիրը՝ ձեռք առնելով վեհափառ Վերմանիոյ լիմանուէլ թագաւորին այս խօսքերը , «Խոհեմութեամբ և անվեհեր սրտիւ սպասենք Վերին Վախախնամութեան տնօրէնութեանցը» , հետևեալ դիտորոշութիւնները կրնէ :

«Չարկ չէ այժմ գիտնալ թէ ինչպէս պիտի որոշէ Վախախնամութիւնը . քանզի չեմք կրնար քննել անոր տնօրէնութիւնները : Բայց հարկ է գիտնալ թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ Վարտենիոյ թագաւորը իւր մարդկային ազատ կամքին սահմանացը մէջ : Կրպարտաւորիմք հաւատալ , երթադրելով թէ բանաւոր անձ մըն է , թէ աւելի բան մը պիտի չընէ բայց յայնմանէ , որուն Գաղղկոյ գորութիւնը պաշտպան պիտի ըլլայ : Կրպարտաւորիմք հաւատալ նաև թէ Գաղղկան ալ սպառնալքէն աւելի բան մը պիտի չընէ , բայց միայն եթէ Ռուսիան ալ իւր հետը ըլլայ : Սակայն Ռուսիան իւր կողմանէ անհամբեր չէ պատերազմ ընելու . . . :

«Բայց որպէս և ըլլայ Գաղղկոյ քաղաքականութիւնը ու Ռուսիոյ հակամիտութիւնները կամ ՚ի նմանքէի իշխանասիրութիւնը , մեր կառավարութեան բռնելու ընթացքը բացայայտ է : Պէտք է որ հանդիսատես ըլլամք և վախճանին սպասեմք : Բանդի ամենեւին պատճառ մը չկայ որ ստակ մը ծախք ընեմք կամ մեր մէկ զինուորին անգամ կեանքը վտանգի մէջ դնեմք , պաշտպանելու համար զպապուլութիւնը և Վաթուրի թագաւորին աթոռը , կամ շարունակելու համար Վաստրիացոց աղետալի և անգութ կառավարութիւնը լուսարտիայի մէջ» :

«Ռուսիան Վրէմպէրի լրագրոյն մէջ ևս հետևեալ խորհրդածութիւնները կը կարգաւորէ :

«Ոչ որ կրնայ ուրանալ , թէ Վաստրիան այնպիսի ընթացք մը չունեցաւ որ արժանի ըլլայ

դրուած արծաթը նուիրական է . այն խաղուն կրկերաբերի , նայէ անգամ մը բաղդը ինչպէս կը յաջողի ինձի , հիմա բոլոր սովինները քովս կը ժողովուին : Եւ ստուգիւ , այս վայրկենին խաղաչողներուն օթոցին վրայ դրուած սովինները եկան Գերմանացիին առջև գտնուած կոյտին հետ միացան : Ասպետը սկսաւ տրտուիլ ու պարտենի յաջողութիւնը ու դերակոսին ձախորդութիւնը բաղդատելով , բաղդին այս անհրաւորութեանը վրայ կը քաղաքականար :

Պարոն Տրէմպէրի անոր խռովը նշմարելով , երջանկութեանս վրայ կրնախանձին ըսաւ , լրբու թեամբ մը խնդալով :

Ինձի համար չէ , պարոն , այլ տառապետալի մը համար է , զոր այդ սովիններուն մէկ մասը կրնար միթարել :

Ոչ , ստորագրեալ խօսքը . մոռցրի էի որ դուն զաղթականաց մէջ սուրբ Վրէմպէրի Պոլտեանես . ուրեմն պարոն , ինչո՞ւ դուն ալ չես խաղար որ շահիս , դուն ալ ինձի պէս բաղդը քեզի դրաւ : Բայց պարոն , խաղէն միշտ վախցած , ու զգոյշ կեցած եմ , ըսաւ Գաղղկացին : Ռուսիան ալ աւելի աղէկ է , առջև անգամ խաղաչողի մը բաղդը կը յաջողի , ասիկա առած մըն է . խաղա անգամ մը , նայէ ինչպէս դո՞ւ պիտի ըլլաս : Բաղդի բարեացը ամենեւին չեմ վտահիք :

Չփնտաւելուք համար է : Ռուսիան փորձը չըրած ինչո՞ւ կրնախաղաչակեց Գուցէ կը կորսնցընեմ :

շատ զննուածներու ՚ի կողմանէ արեւմտեան սե-  
րուածեանց ։ Եւ այժմ տեղի կուտայ երկու տար-  
բեր գանգատանաց ։ որոց ոչ մէկուն և ոչ միւ-  
սոյն մէջ պարզերես կրնայ ներկայանալ ։ Աղէկ  
չկարուեցաւ և աղէկ չկարուիր Փարիզի դաշնա-  
գրութեան այն պայմանաց նկատմամբ ։ որոնք  
Պանուբեան իշխանութեանց և Պանուբի ազատ  
նաւարկութեանը կրկնաբար ։ Իսկ ՚ի մասին  
Իտալիոյ զինուորական պահպանութեան ։ Աստ-  
րիան յամառութեամբ կրգործէ ։ Բայց ասոնք  
իրարմէ խիստ տարբեր երկու խնդիր են ։ Բանդի  
Փարիզի դաշնագրութեան գործը այն ամեն տե-  
րութեանց կրկնաբար ։ որ սարսափած են  
նոյն դաշնագրութեան մէջ ։ Իսկ Իտալիոյ զին-  
ուորական պահպանութեան խնդիրը միայն  
Պաղղիոյ և Աստրիոյ մէջ որոշուելու գործ մը  
է ։ բայց միայն թէ գաղափարաց այսինքն  
դաշնագրութեան պայմանաց բացատրութեան  
վրայօք պատերազմ մը ունենամք ։ որուն Անգ-  
ղիան ակնաջ պիտի չդնէ անշուշտ ։ Չեմք կար-  
ծեր ամենեւին թէ ՚ի մասին մեկնութեան պայ-  
մանաց Փարիզի դաշնագրութեան ։ բարեկամա-  
կան յարաբերութեանց դադարումն ըլլայ զե-  
արգ և իցէ կերպիւր ։

Սորինի Ռոմի լրագիրը վերջնապէս կը յուսայ  
թէ խտաբան խնդիրը կրնայ բարեկամօրէն ու  
բոշուիլ ։ Երկրայ կացութեանը մէջ ։ այնպիսի  
նշան մը չկայ ։ կրտէ ։ որ հաստատուն կերպիւ-  
պատերազմ գուշակէ ։ և կը պարտաւորիմք հա-  
ւատալ ։ կը յարէ ։ թէ դեսպանական բանախո-  
սութիւնները կարող պիտի ըլլան հեռացնելու  
զպատերազմը ։

Ինտոնէն հետեւեալ յօդուածը յուղարկած  
են մէջ ՚ի հրատարակութիւն ։

Սլոնոնները իրմասին նախապայարմանց կէտ ։

Այցեալ դարուն քաղաքագէտ երեւելի ան-  
ձինքներէն մէկը կրտէր թէ ազգաց մէջ եղած  
պատերազմը դադարեցաւ ու երբէք պիտի չնո-  
րոգուի ։ և յետ այսորիկ պատմութիւնը միայն  
առաջին ժամանակաց պատերազմներուն վրայօք  
պիտի խօսի ։ Այս մարդարեւութեան ճշմարտու-  
թիւնը հետզհետէ ապացուցուեցաւ ։ Գլխաւոր  
մարտօղաց մէջ յիշատակութեան արժանի է  
Հրոյունէյ բժիշկը ։ որ իւր հոգեկաւոր թէպէտեւ  
պարզ դեղերովը (գեղահատք և սպեղանի) յաղ-  
թանակաւ մարտնչեցաւ նախապայարմանց և եր-  
րոմիան հետ ։ Այս վերջինը անշուշտ մշտնջե-  
նաւոր թշնամին է առողջութեան ամեն կլիմայից  
մէջ ։ Յորմէ հետէ Հրոյունէյ մտաւ ՚ի մրցարանն ։

Եթէ շահի ։ ըսաւ Գերմանացին ։

Պաղղիացին պատասխան չտուաւ ։ բայց ա-  
նոր խօսքերէն ու առջևի սովիներուն հետզհետէ  
շատնալը տեսնելով սկսաւ վարանիլ ։ Եթէ բա-  
րեբաղդաբար քանի մը հարուած ընէր ։ բաւա-  
կան էր իրեն ։ մէկ թալէր վտանգի դնելով մէկ  
քանի վայրկեանի մէջ Ալեքիզիոսի հարկաւոր է-  
ղած ստակը կրնար ձեռք բերել ։ Տրոպէնքուր  
խիստ մեծ փափաք ունէր խաղալու ։ վասնորոյ  
ստակ հանելու գիտաւորութեամբ ձեռքը դըր-  
պանք տարաւ ։ բայց քուսկին մէջ խիստ քիչ  
բան ըլլալը իմանալով իւր բաղձանքը չկրցաւ  
կատարել ։ իւր հայրենակից աղքատներուն հա-  
մար վերջին անգամ ըրած բաւական ծախքերէն  
ետքը մնացած ստակը խտուութեամբ հաշիւ ըրած  
էր ։ ուսկէ եթէ քիչ մը բան վերցնելու ըլլար  
եկամտից ու ծախուց հաւասարակշռութիւնը  
կրկնաբար ։ վեհանաձն սպեղան ամեն բան մտա-  
ծութեամբ կրնէր ։ ուրիշներու բարիք ընելու  
կրբաղձար ։ բայց սակայն իրեն անձնական  
պարտքերն ալ չէր մոռնար ։ և չէր նմաներ այն  
պիսեաց որոնք իրենց պարտատեարց ստակովը  
զեղխութիւն կրնեն ։ ուստի ձեռքը դըրպանին  
մէջ դրած քուսկին ինչ պարունակելը քննեց ։  
ու ընելու ամսական ծախքն ալ հաշուելով ու  
հասկնալով որ խաղալը անհնար էր ։ հառաջանք  
մը ըրաւ ։

Մտաբոլորտ յաւորք թուով ։  
Թարգմանեաց ՚ի գաղղիականէ  
Գրիգոր Չիլիկերեան ։

բժշկական հին արհեստը չդադարեցաւ անոր  
հակառակելու ։ բայց այս հանձնարարութեան  
անձին թշնամիները կամայ ակամայ ընկճեցան ։  
ստիպուած ըլլալով խտուութեան անոր տեսու-  
թեանց (վիւ) համաձայն միութիւնը և երկու  
տեսակ գեղաց բաւականութիւնը ։ Եւ այս կեր-  
պիւր ընտելեցաւ վաղեմի սխալեթաղութիւնը  
որ կրտէր թէ «գանազան հիւանդութիւնները  
կրգահանելն գանազան դեղեր» ։ Բայց յայտնանէ  
ընդհանուր կարծիքը համաձայնութեամբ կը  
հաստատէ թէ այս երկու օգտակար գեղերը ա-  
մեն տեղ տարածեցին այն բարիքը ։ զոր բժշկու-  
թեան արհեստը և տաղանդը միաւորուելով ։  
չկրցան երբէք ձեռք բերել ։

Ըստակը անխելքութիւն պիտի ըլլայ ՚ի հաշիւ-  
արկանել զհամեմատական տարբերութիւնը ՚ի  
մէջ այնոցիկ որ բժշկաց կրգիմեն անոնց խոր-  
հուրդ հարցնելու ու անոնց օգնութիւնը փնտ-  
ռելու ։ և ՚ի մէջ անթիւ բազմութեանը ։ որոնք  
ամեն օր կը գործածեն Հրոյունէյի դեղերը իբրև  
միմիայն միջոց իրենց հարկաւորութեանցը ։ զա-  
նազան տեսակ հիւանդութեանց մէջ ։ Այս մի-  
այն կը ընդգրկէ մեր ընթերցողէն ։ Ենթադրելով  
թէ կարողութիւն ունի ՚ի գործ դնելու ։ որ քիչ  
ժամանակուան համար այցելութիւն մը ընէ  
աշխարհիս չորս կողմը ։ թէ Եւրոպոյ երկիրները  
և թէ Հնդկաստանի լայնատարած բաղձամարդ  
դաշտերը որ այժմ արիւնթաթաթախ են ։ նմանա-  
պէս Աստրալա ։ Նոր-Օլէանտա ։ Խաղաղա-  
կան Ովկիանոսին անթիւ կղզիները և հիւսիսային  
ու հարաւային բոլոր մերիկան և պիտի տեսնէ  
թէ քաղաքակրթեալ և վայրենի ժողովրդոց ա-  
մեն դասերը կը գործածեն զայիշեալ դեղերը ։  
Այսպիսի ընդհանուր ծաւալման ուրիշ ինչ  
սկզբունք մը կրնայ յատկապէս բաղձատուիլ  
այս հզոր բաղձագութեանը հետ ։ զոր հնարած  
ու կատարելագործած է Հրոյունէյ բժիշկը ։ Ան-  
շուշտ չկայ ուրիշ սկզբունք մը ։ Ուրեմն թնդ  
տուէր որ այս սկզբունքը ևս քան զիս յառա-  
ջագիմելով յաղթէ իւր թշնամւոյն և իւր նպա-  
տակը ձեռք բերէ ։ որ է «սխտացեալ մարդ-  
կութեան ցաւերը թնթնցնել» ։



ՓՈՒՈՒՄԸ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ  
Տեառն Յակոբայ Ս. Սորաբեան ։

Յաւալի է մեզ ազգային նոր ու տարաբաղդ  
կորուստ մը ևս դուժեւ մեր յարգոյ ընթերցո-  
ղաց ։ Մեծապատիւ տէր Յակոբ Սորաբեան Սո-  
րաբեան համբաւաւոր ազիւ անձը ։ որ Բրու-  
սիոյ և Ամերիկոյ Միացեալ Նահանգաց հիւ-  
պատոսի պաշտօնը արժանաւորութեամբ կրկն-  
րէր ՚ի Յոպպէ և միանգամայն պատուաւոր հայ  
վաճառական էր նոյն քաղաքին մէջ ։ երկարատեւ  
հիւանդութենէ մը ետեւ ։ մօտ օրերս վախճաներ  
է ՚ի սուրբ Երուսաղէմ ։ ուր վասն օգափոխու-  
թեան գացած էր ։

Հանգուցեալ Սուրաբեան տէր Յակոբը ։  
որ գրեթէ 50 տարեկան էր ։ թէ մերայնոց և  
թէ օտարականաց առջև բարի համբաւ ստացած  
էր ։ և իւր աղքատիւութեամբը ։ քաղցր բնաւո-  
րութեամբը և ազգի ազգի բարեգործութիւնքը  
սիրելի և ակնածելի եղած էր ամենուն ։ Սուրբ  
Երուսաղէմի ուխտաւորները Յոպպէէն անցնե-  
լու ժամանակը ամենքն ալ քիչ կամ շատ հան-  
գուցելոյ մարդասիրութիւնները տեսնէր են և  
միշտ գովութեամբ և յարգանք կը յիշատակեն  
անոր անունը ։

«Յայտնի է որ Պերութէն մինչև Պամասիոս  
(Համ) կառքով երթալու յատուկ ճանապարհ  
մը կը ընտելի ։ օսմանեան կառաւարկութեան մար-  
դասիրական խնամքը ։

Այս ճանապարհին շինութեան սկսուելու  
հանդէսը մօտերս մեծ փառաւորութեամբ կա-  
տարուեր է ։ Պերութի մէջ ։ զոր մեր հայկազուն  
յարգոյ թղթակիցը հետեւեալ կերպիւր կը գրէ ։

«Պերութէն մինչև Պամասիոս կառքով երթալ-  
լու ճանապարհին շինութիւնը մօտ օրերս սկսաւ  
և նոյն օրը մեծ տոնախմբութեան և ուրախու-  
թեան օր մը եղաւ Պերութի բոլոր բնակչաց  
համար ։ որոնք գրատուներն և խանութիւնն գո-  
ցելով ։ քաղաքէս քառորդ մը հեռու Վապուր  
քառած տեղը գացին ։ ուսկից սկսաւ ճանա-  
պարհին շինութիւնը ։ Այն տեղը մեծ շքեղու-  
թեամբ զարդարուած էր այն օրը հոգատարու-  
թեամբ որ Երթուրի գաղղիացի կոմսին ։ որուն  
յանձնուած է այս ճանապարհին շինութեան  
վերատեսչութիւնը ։ և փառաւոր հացկերոյթ  
մը եղաւ այս բարեպատեհ առթիւ ։ ուր ներ-  
կայ էին Պերութի կուսակալ վսեմափայլ խուր-  
շիտ փաշան ։ նոյն նահանգին տու մարտիալը ։ մե-  
ծարդոյ Սէֆերեան տէր Պետրոս մարտապետը և  
ուրիշ զինուորական և քաղաքական երեւելի  
պաշտօնատարք ։ նմանապէս բոլոր հիւպատոս-  
ները և եւրոպացի դիւտաւոր վաճառականք ։ սե-  
ղանաւորք և այլն ։ որոց թիւը 200 հոգիի կը հաս-  
նէր ։ Երբոր պտուղները սեղանին վրայ դրուե-  
ցան ։ վսեմափայլ փաշան առաջարկեց գինի խը-  
մել ։ (Թէպէտեւ ինքը փոխանակ գինւոյ օշարակ  
խմեց) ՚ի կենդանութիւն օգոստափառ Սուր-  
թանին ։ Պաղղիոյ կայսեր և Անգղիոյ թագուհւ-  
ւոյն ։ Այս առաջարկութիւնը ջերմեանդու-  
թեամբ զբնդունուեցաւ ։ և սեղանակիցները  
փութացան ալաղակելու կիցցէ Սուրթանը ։

«Նաք լմննալէ ետեւ ։ վսեմափայլ փաշան ըն-  
կերութեամբ մօտիւ տը Երթուրի կոմսին և բո-  
լոր հանդիսականաց հետ ։ ՚ի ձայն զինուորական  
նաւադարանաց ։ ճանապարհին շինութիւնը սկսե-  
լու տեղը գնաց և բրիչ մը (գաղմա) ձեռքը առ-  
նելով ։ աղօթեց և հողը փորեց քիչ մը ։ Այս  
արարողութենէ ետեւ ։ հանդէսը վերջացաւ ։ և  
շինութիւնը նոյն օրէն սկսեալ մեծ գործունէու-  
թեամբ յառաջ երթալու վրայ է ։

«Պերութ քաղաքը որ ըստ ամենայն մասին  
մեծ յառաջակութիւն ըրած է և անոր առեւ-  
տուրը օրըստօրէ ընդարձակուելու վրայ է ։ ան-  
շուշտ այս նոր ճանապարհին պատճառաւ ևս  
առաւել պիտի ծաղիկ և յաջողութիւն պիտի  
գտնէ ։ Սուտի շատ կը ցաւիմք որ այսպիսի քա-  
ղաքի մը մէջ մերտոնեայ վաճառականներէն և  
արհեստաւորներէն շատ քիչ կը գտնուին» ։

«Սորեայ (Քարաշամ) մարտատանց տեսուչ  
մեծարդոյ Սէֆերեան տեսաւ Պետրոսի վրայօք ։  
որուն հաստատ բնակութիւնը Պերութ է ։ միշտ  
գովութիւններ կը գրեն մեզ ՚ի մասին անոր գոր-  
ծունէութեանը ։ խոհեմութեանը և խաղա-  
ղասէր բնաւորութեանը ։ այսինքն առանց մար-  
տատանց օգտիցը վնաս մը հասցնելու կամ լու-  
կու է ըսել մարտատանց օգուտները հոգալով ։  
միանգամայն վերջին ձգամբ կաշխատի ։ զանա-  
զան վաճառականաց օրինաւոր օգտիցը չբարձր  
գոհ ընել զանոնք իւր ձեռքէն եկածին չափ ։

Այս ազիւ ընթացքին պատճառաւ է որ վա-  
ճառականները ըստ մեծի մասին գոհ և շնորհա-  
կալ են իւր մարտապետութեանէն և ամենքն ալ  
կրկնափափան անոր բարձր պաշտօնին երկարա-  
ձգութիւնը տեսնելու ։

«Պերութէն կը գրն մեզ նաև թէ կաղանդին  
երկրորդ օրը և հետեւեալ օրը այնչափ սաստիկ  
հով և սաստիկ ախտաւորութիւն պատահեր է նոյն  
քաղաքը և գրեթէ բոլոր Սորեայ ծովածոցե-  
րը ։ որոց նմանը 20 տարիէ ՚ի վեր պատահած չէ  
եղեր ։ Պերութի նաւահանգիստը 8 հատ եւրո-  
պական մեծ նաւեր կը գտնուէին ։ ամենքն ալ  
յամարք ինկեր և խորտակուեր են ։ Այս նաւե-  
րէն երկուքը հանքածուխ բեռնաւորուած լինդ-  
ղայէն եկած էին և միւսները յորեն կամ գա-  
րին բեռնաւորելու համար Եւրոպայէն նոր հա-  
սած են եղեր ։ Այս նաւաբեկութեան ժամանակ  
անգղիացի նաւապետ մը և նաւաստի մը խղ-  
ղուեր են ։ Հայֆայի և Արեւի նաւահանգիստ-  
ները ։ նմանապէս Սայտայի և Սուրի առջև 15ի  
չափ մեծ և պղտիկ նաւեր խորտակուեր և քանի  
մը նաւաստի ևս խղղուեր են ։

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒԹՅՈՒՆ , 21 ՅՈՒՆԻՍԻՆ

Բարձրագոյն Գլուխը պաշտօնական կերպով կրճանուցանել թէ մեծագումար դրամաթղթերը (քայմէ) որոց տոկոսեաց վճարման պայմանագրաւ մը անցեալ դեկտեմբերի 1ին հասած է , մինչև այն օրը ժողովուած ասկորը վճարուելէ ետև , յետ այնորիկ նոյն դրամաթղթերը տոկոս պիտի չունենան : Գարձեալ ներկայ տարւոյս մարտի 1ին տոկոսը վճարուելու մեծագումար դրամաթղթերը , նոյն ամսաթուէն սկսեալ յետ այնուրիկ տոկոս պիտի չունենան : Անոնք որ յիշեալ դրամաթղթերը իբրև եկամուտ մը կը պահէին , որոց տոկոսը հարուրին 6 էր , կրնան եթէ կուզեն , փոխել զանոնք ուրիշ նոր դրամատու սակաց (սէհիմ) հետ , որոնք տարին հարուրին 8 տոկոս պիտի բերեն և զինի հինգ ամաց պիտի վճարուին : Բայց ընդհակառակն , անոնք որ կը փախազին իրենց մեծագումար դրամաթղթերը առանց տոկոսի , քովքնին պահել , կը պարտաւորին նոյն դրամաթղթերը տէրութեան դանձաւ տուելու ներկայացնել որպէսզի վրանին կնիք մը դրուելով՝ անոնց տոկոսի իրաւունքը ջնջուիլը յայտնուի , և իբրև լոկ դրամաթուղթ անցնի մինչև որ բոլորովին ժողովին և այրուին :

Այսոյս 11ին կիրակի օրը վեհափայլ նորընտիր սրբազնագոյն կաթողիկոսը հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Պէյօղուի սուրբ Երբորդու թեան և կեղեցին . ուր բաց ՚ի բազմաթիւ հայ ազգի ջերմեռանգ ժողովուորէն , ներկայ կը գտնուէր նաև Ռուսիոյ վեհափայլ գործակատարը հանդերձ դեսպանատան գլխաւոր պաշտօնատարներով : Սուրբ պատարագը լմննալէ ետև , Կորին բարձր Արքայութիւնը՝ ընկերութեամբ ազգային երևելեաց , արքունի փառօքապետ Տատեան վեհափայլ Պօղոս Պէյին տուելու գնացուր հաճեցաւ այցելութեան գալու նաև Ռուսիոյ գործակատարը իւր հետը կը գոյ ամեն պաշտօնատարներով :

Յիշեալ մեծաշուք Պէյին տուելու փառաւոր սեղան մը պատրաստուած էր . ուր ՚ի ճաշ նըստան Կորին բարձր Արքայութիւնը , Ռուսիոյ վեհափայլ գործակատարը և միւս բոլոր երևելի անձինքը : Հացկերութիւն վերջը յատկապէս գինի խմուելցաւ ՚ի կենդանութիւն օգտաստիաւ Սալթանին , Ռուսաց վեհափայլ կայսեր , նուազապէս ՚ի կենդանութիւն վեհափայլ կաթողիկոսին և Տատեան վեհափայլ Պօղոս Պէյին :

Ամենապատիւ սրբազան Գեորգ պատրիարքը ամայս 10ին բարձրապատիւ նորընտիր դեմպետին (չէյն իւլաւ) բնակարանը երթալով , անոր բարձր պաշտօնը շնորհաւորեց : Ետն օրը Կորին Արքայութիւնը բարձրապատիւ Վեճ Ապարգոսին այցելութեան գնաց , և հետեւեալ օրը արտաքին գործոց տեսուչ վեհափայլ Փուստփաշային հետ տեսութիւն մը ունեցաւ ՚ի մասին ազգային հարկաւոր գործոց :

Ամասիայի նախորդ կուսակալ Օսման փաշան , որ զինի հաշտութեան շատ մարդասիրութիւն ցուցուցած էր Ռուս գերիներուն , ժողովուորը սուրբ Ատանկալի շքանշանը ընկալաւ Ռուսաց վեհափայլ կայսրէն :

Ստամբուլ քը Քոնստանտինոպոլի գրածին նայելով Բարձրագոյն Գլխան ժողոված ամեն մէկ դրամաթղթոյն վրայէն , յատուկ մեքենայով մը տէրութեան կնիքը կը խզուէր կը հանուէր եղեր , և դանձատան արկեղաց մէջ կը պահուէր նոյն դրամաթղթերը , որպէսզի ըստ ժամանակին հանգիստաւոր կերպիւ այրուին : Յիշեալ մեքենային միջոցաւ տէրութեան կնիքը խզուած ու հանուած դրամաթղթոց զուտարը մինչև ցայսօր 165 միլիոն 23,950 զուտուշի կը հասնի կըսէ :

Քուստանտինոպոլի 30 նոյն պարտիկ նաւը կար որ յաջողակ հովի կը պատէր գէպի Սար մարա ծովը նաւարկելու : Այսոյս 16ին գիշերը եօթը հոգի սպառազինեալ յիշեալ նաւուն վրայ կը յարձակին . նաւապետը կը վերաւորեն և անոր սենեակը դանդաղ 30 հազար զուտուշ կը հանուէր կը պահուէր : Ստամբուլ թեատրը իւր աշարուը հետադատութեամբ յաջողեցաւ այս շարագործները և գողցուած 30 հազար զուտուշը գտնելու :

ՉԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԻՔԻՐ

Չիւսուկա , 25 Յունիսի :

Հաճութեամբ սրտի կրճանուցանմը թէ քաղաքիս ոստիկանութեան (բողիցիա) տեսուչ մեծարգոյ Համիտ Պէյին աշարուը հետադատութիւնը և անխնջ ջանքերը վերջապէս 10-12 գող բռնուեցան , որոնք Հայոց թաղը և ուրիշ տեղուանք զանազան շարագործութիւններ ընող գողերուն ընկերակցութեան կը վերաբերին : Կը յուսացուի թէ ձեռք անցած գողերուն դատաստանական ըննութեան , որ մեծ զգուշութեամբ ՚ի գործ կը դրուի , ուրիշ և զեւանգործ անձանց անուններն ևս պիտի յայտնուին և ձեռք պիտի անցնին անյապաղ :

Օսմանեան կառավարութեան որոշմամբ , խաղողին վրայ դրուած ամեն տուրքը ջնջուելով յետ այսորիկ հարուրին 20 նոր հարկ մը պիտի առնուի սպելը լիւսեղներէն : Կայսերական այս որոշումը ՚ի գործ դնելու համար , յատուկ հարկապահանջ մը եկաւ անցեալ շաբթու ՚ի Կոստանդնուպոլսոյ :

Իջիպտոսի Աղեքսանդրիոյն գրուած նամակացը նայելով , Անդրոյ թագուհւոյն երկրորդ որդին բարձրապատիւ Ալեքեո իշխանը այժմ հասած պիտի ըլլայ յիշեալ քաղաքը , ուր անցի անգղիացի բնակիչները մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն արժանաւոր պատուով ընդունելու զՆորին Բարձրութիւնը :

Յիշեալ քաղաքէն կրճանուցանեն նաև թէ Ռուսաց բարձրապատիւ կայսերան Կոստանդինոս Սեճ Վուքոբ փետրիսը ամայս մէջ այցելութեան պիտի գայ Սիւլթանի գրա :

Հառմէն կը գրեն թէ վեհափայլ Սթըլթիտտ տը Ռեպուլիք երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցեր է սրբազան Պապին հետ ՚ի մասին արեւելեան խնդրոյն , և մտտ օրերս պիտի մեկնի եղեր Ռոման երթալու :

Անտոնի Գայլը լրագրողը իւր մէկ յօդուածով կը ջանայ համոզուել զՍտամբուլի կառավարութիւնը որ չլլայ թէ պատերազմի ձեռք գործնէ . և յստաջ կը բերէ զինաները զոր պիտի կրէ Սարաբիոյ տէրութիւնը ոչ միայն եթէ յալութուելու ըլլայ , այլև եթէ յալութիւն ևս ըլլայ :

Կարօլին յունիսի 3 ամսաթուով կը գրեն թէ թագաւորական հրովերտակաւ պաշտման վիճակի մէջ գրուեցաւ Կարօլի տէրութեան բոլոր քաղաքները . այսինքն ուրտեղ սր ապրուստական խռովութիւն մը ծագելու ըլլայ , անմիջապէս պատերազմական ժողովներ պիտի գումարուին , որոնք խռովարարներուն պատճառած վնասուց փոխարէնները պիտի որոշեն թէ տէրութեան և թէ մասնաւորաց եղած վնասուց : Այլև յիշեալ ժողովները վարձատրութիւններ պիտի վճարեն այնպիսի անձանց համար , որոնք հոգ պիտի տանին և գործակից պիտի ըլլան նոյն խռովութիւնները զսպելու :

Այլհաստատեն թէ Հոլանտիոյ նաւատորմիցը հրամանատարութեամբ թիւ 30 ծովապետին . որ այժմ Քատիլէ կը տնուի , մտտ օրերս Սթըլթիտտ պիտի երթայ , ուսկից յիշեալ նաւատորմիչէն երկու նաւ պիտի գատուի Արևելեան ծովերը գալու համար :

Սեր աչաց անջև ունիմը Սերանտի գերական հանդիսին յունիսի առաջին թիւը : Այս պատուական աշխատասիրութիւնը , որ երկու տարիէ ՚ի վեր ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուէր , խմբագրութեամբ տեսուչ Յ. Գ. Արվաճեան յարգոյ ուսումնականին , այժմ ամիսը երեք անգամ և ուրիշ նոր ձևով կը հրատարակուի : Այս բանասիրական տասնօրեայ թերթին յիշեալ խմբագիր անօրէնը կը խոստանայ բարոյական , գրագիտական , տնտեսական և առևտրական յօդուածներ , նմանապէս զուարճալի պատմութիւններ հրատարակելու : Այլև ազատ ու անկաս ընթացք մը պիտի ունենայ , կըսէ ՚ի մասին իւր հրատարակութեանց , այսինքն ճշմարտութիւնը յայտնի կը պիտի պիտի գրէ , նախաւ մեծար համարելով ընդհանուրին օգուտը իւր մասնաւոր օգուտներէն :

Այսպիսի անշահատէր թերթ մը անշուշտ դժուրութեան և քաջալերութեան արժանի է :

Սեր-ին տարեկան գինը՝ 80 զն շէ , բայց ՚ի ճամբու ծախքէն որ առնողին վրայ է :

ԱՆԻՏՏՐԱՆԻՆ ԵՆԻՔԻՐ

Չիւսուկա , 25 Յունիսի :

Ալեքսանդրիոյ միշտ և վերջին վաճառումները 190-191 զն շէ եղան չէքին . բայց այժմ այս գիներով վաճառու չկայ : Տորոնը հանգարութեան մէջ կը գտնուի : Այս շաբթու շատ փարամուտ վաճառեցու : Անգղիոյ տեսակը՝ 77-87 զն շէ կենդինարը , և թրեւտու տեսակը՝ 93-140 զն , տպարանի շաբթու թեանը համեմատու աւսուցուած բուրդը՝ 500-560 զն շէ կարծէ ըստ տեսակին և չուսուցուածը 250-270 : Բամբակին այսօրուան գինը՝ 290-305 զն շէ . բայց ըստ երեւանց՝ այս գիները պիտի իջնան :

ԾԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԲԱՐԵԿԱՄԸ



Սպիտակ թովայի Հոլոն-էյ :

Որուն առանձնաշորհութիւն տուեալ է ամեն կառավարութիւններէն , և աշխարհիս բոլոր մասանց մէջ այս սպելիսիին օգտակարութիւնը ծանուցեալ ըլլալով , ամենէն համբաւաւոր բժիշկները սահմանաւ և պատուիրած են անարգօրձաւութիւնը :

Հրտուէյն սպելանին մինչև ցայսօր ծանուցեալ բոլոր գեղերէն ամենէն սրանկէն է վասն բժշկութեան արտաքին հիւանդութեանց , որ և ըլլայ անոնց պատճառը և ինչ ձևով ալ ներկայանալու ըլլան : Կառավարութիւնները ամեն կողմերէն յատուկ առանձնաշորհութիւններ կուտան այս դեղին , ինչպէս հոլանդացի բժիշկները կը գործածեն զայն իրենց ինամոցը յանձնուած հիւանդաց համար , Եւրոպոյ գլխաւոր հիւանդանոցաց վերատեսուչներն ալ կը գործածեն այս սպելանին իրենց հիւանդները բժշկելու համար . և հասարակութիւնը կատարեալապէս համոզուած ըլլալով անոր դարմանողական ազդեցութեանը վրայ , ուրիշ գեղ չկանուէր մարդոյս մորթին վրայ պատահած անտեղ բժշկելու :

Խոյլ (սու) գոյացուելու հիւանդներ , վերքեր , խոցեր , կեղք (ուլցեր) , մէկ խոցեր , ամեն տեսակ մորթային խռովութիւններ , նմանապէս յօդացուածութեան (բիւստիս) վնասները կը բժշկուին շուտով և անսխալ կերպիւ այս հրաշալի դեղով , որ ինչպէս օգտակար խոտերով և բալասաններով շնուած ու խոհեմութեամբ բաղադրեալ է , առանց որեւոր բան մը խոտերու , որ վնասակար ըլլայ նաև ամենէն փափուկ կազմուած ունեցող անձանց :

Աստի բժշկական գիտութեան վերաբերեալ ամենէն երևելի անձինքը իրաւամբ զօրեցնեն թէ վերաբուժութիւնը մինչև ցայսօր չգտաւ այնպիսի դեղ մը , որ Հրտուէյն սպելանին անեղ ազդու ըլլայ իւր ներգործութեանը մէջ , սակայն հաստատուեն իւր արդեանքը մէջ , և անեղ անխա իւր հետևութեանցը մէջ : Այս բոլոր բարեաց պատճառաւ է որ այս սպելանին մէջ յարգ ունի , և անգործ բնակութեանը կը վաճառուի . և եթէ անոր տարեկան վաճառմանց գումարը այս սեղ դնելու ըլլայինք , ստուծիւն մը պիտի երևեր : Յիշեալ դեղին սպառումը օրըստօր կաճի , և անոր հնարալին այսինքն Հրտուէյն բժշկին , աշխարհիս ամեն կողմերէն շարունակաբար յուղարկուած ինքիները (այս սպելանին ձեռք բերելու համար) կապացուցանեն թէ փորձը կարգաւորըն զճամբուը զոր յիշեալ սպելանին ստացած է շատ տարիներէ ՚ի վեր :

Այս սպելանին յատկապէս օգտակար է հետեւեալ դեպքերու մէջ :

Ռուսաց : Բաղցիկ (չիրիկնէ) : Կորուածք : Գեղեւմն կամ կծկում միանանց կամ ջուր (սինի չէրիկնէ) : Կոտոտից (նասր) : Խոթութիւնը մորթոյ : Յօդացուածութիւն : Խաղաւարտ (չպան) : Չրդողութիւն (սըզա) : Կեղաբերան և լայնակոր վերք (ֆիսթուլ) : Անասացուածութիւն (նիգրիս) : Արմատակութիւն (պէլ սովաբուղա) : Քոս : Լեռպի (գառա շիլեր) հիւանդութիւնը : Խոյլ պարանոցի : Յարպարանոցի : Արտոլիտեան անտը : Դող ցաւագին (թիւ տուրեօ) :

Այս սպելանին , որ կը շնուի նոյն իսկ հնարողին անձնական վերակացութեամբ անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ կը ծախուի ՚ի Կոնստանտինոպոլի Կորուած Թաղը թիւ 244 . և ՚ի Նոր Երբ Մայրեան Լէն Թաղը թիւ 80 : Իսկ ուրիշ երկրները , իւր գործակալաց փոխ կը ծախուին . որոց անունները հետեւեալներն են . Իզմիր Իբրէ Զիւսիլի , Կ. Պօլսո՝ Ա. Սթամբուլ և Ֆ. Տէլաուտա , Աղեքսանդրիո՝ Փ. Բերրիսի , Իսթանբուլ Վալարի , Բիսու կը ծախէ ձ . Սթիբալի , Սպիտակ Սիւր , Պարթիզ Երկա Վաւայ :

Յիշեալ սպելանին տուրքը զանազան մեծութեամբ են և կը վաճառուին 9, 22, 55, 88, 176 և 264 զուտուշ իւրաքանչիւրը , և ամեն մէկուն մէջ հայերէն լեզուաւ ծանուցալիք մը կայ , որ այս սպելանին գործածութեան վրայ օր մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ :

Խմբագիր-տէր Լուարոյս , Գոլիս Գ . Պարտապիտան :